

SXEDIO.26

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ: Η Κύπρος δημιούργησε από την προϊστορική εποχή στενούς δεσμούς με τον ελληνικό κόσμο, μένοντας την ίδια στιγμή ανοικτή στις ανατολικές επιδράσεις.

Είς αφομοίωσε στον ιδιόμορφο πολιτισμό της ελληνικά και ανατολικά στοιχεία.

Παρ' όλον ότι γεωλογικά ήταν κάποτε ενωμένη με την Μικρά Ασία και τη Συρία, ο πολιτισμός που αναπτύχθηκε στην Κύπρο, στη νεολιθική περίοδο δεν μπορεί να αναχθεί σε μικρασιακά ή συριακά πρότυπα και απέχει πολύ από τον πολιτισμό που αναπτύχθηκε στο αιγαίο.

Η αυτονομία και η ιδιομορφία του οδήγησαν σε υποθέσεις για προηγούμενο αυτόχθονα πολιτισμό, του οποίου συνέχιζε την παράδοση.

Τα αρχαιολογικά ευρήματα, ωστόσο, δεν προχωρούν πέρα από τη νεολιθική εποχή.

ΧΟΙΡΟΚΟΙΤΙΑ: Ο Αρχαιότερος νεολιθικός πολιτισμός ονομάζεται Πολιτισμός της Χοιροκοιτίας (νεολιθική εποχή). Πήρε το όνομά του από το σημαντικότερο συνοικισμό που ανασκάφηκε.

Τα σπίτια χτισμένα πολύ κοντά το ένα στο άλλο, υπολογίζεται ότι έφταναν τα χίλια.

Πρόκειται για μια μικρή πόλη που θα έφθανε τους **5.000** κατοίκους.

Τα σπίτια είχαν κυκλική κάτοψη και θολωτή στέγη.

Τα μεγαλύτερα είχαν ποτάρι, όπου ανέβαιναν με σκάλα από το δάπεδο. Επίσης είχαν τέτιες και μικρά παράθυρα.

Βρέθηκαν λίθινα αγγεία, κυρίως ρηχές λεκάνες σε διάφορα σχήματα, κοσμήματα και σχηματικά ειδώλια από πέτρα.

Ο πολιτισμός της Χοιροκοιτίας ανήκε στην

ακεραμική νεολιθική φάση, όπου δε χρησιμοποιείται ο πηλός για την κατασκευή αγγείων.

Μέσα στα θολωτά σπίτια βρέθηκαν πολλά ίχνη ταφής σε πρόχειρους λάκκους.

Η μελέτη των κρανίων έδειξε μεγάλο ποσοστό βραχυκεφαλιάς, το μεγαλύτερο στη Μεσόγειο.

ΣΩΤΗΡΑ: Η επόμενη σημαντική περίοδος για την προϊστορική Κύπρο είναι η νεολιθική με τον Πολιτισμό της Σωτήρας, που απέχει χίλια περίπου χρόνια από τον πολιτισμό της Χοιροκοιτίας.

Τα σπίτια έχουν διάφορα σχήματα και επικρατούν τα κόκκινα στιλβωτα αγγεία, πολλές φορές με "χτενιστή" διακόσμηση.

Η διακόσμηση αυτή που είναι χαρακτηριστικά κυπριακή, αποτελείται από παράλληλες γραμμές, που γίνονται με εργαλείο σαν χτένι πάνω στο επίχρισμα του πηλού.

ΕΡΗΜΗ: Με την εμφάνιση του χαλκού, στο τέλος της 4ης χιλιετίας π.χ. αρχίζει ο πολιτισμός της Ερήμης, κοντά στη Σωτήρα, όπου επικρατεί μονόχρωμη στιλβωτή κεραμική, με γραπτή διακόσμηση.

Η δεύτερη χαλκολιθική φάση, με σημαντικότερη τοποθεσία το Αμπελικού, προαναγγέλλει την εποχή οικονομικής και πολιτιστικής ανόδου, συγκέντρωσε όμως και τις κατακτητικές βλέψεις των ισχυρών γειτόνων της Κύπρου.

Σε κείμενα αιγυπτιακά και συριακά εμφανίζονται από πολύ νωρίς οι Κύπριοι να πληρώνουν φόρους σε χαλκό.

ΠΡΩΙΜΗ ΕΠΟΧΗ ΧΑΛΚΟΥ: Στην πρώιμη εποχή του χαλκού τα νεκροταφεία βρίσκονται έξω από τους συνοικισμούς, στην κεραμική επικρατούν τα μεγάλα αγγεία με πλούσια χαρακτή διακόσμηση, ενώ έχουν βρθεί και ζωόμορφα αγγεία, κοσμήματα χρυσά και ασημένια σε τάφους σχηματικά ειδώλια, ιερά ξόανα, χάλκινα όπλα και εργαλεία, πήλινες συνθέσεις και

άλλα.

Η εξαγωγή του χαλκού δίνει μεγάλη ώθηση στις εμπορικές ανταλλαγές με την Εγγύς Ανατολή που συνοδεύονται από πολιτιστικές επιδράσεις.

Στην περίοδο της μέσης εποχής του χαλκού κτίστηκαν στις βόρειες ακτές της Κύπρου οχυρωματικά έργα (Κρηνί) Νιτοβίκλα και άλλα).

Στις νότιες και ανατολικές ακτές δημιουργούνται μεγάλοι συνοικισμοί όπως το Κίτιον και η Εγκωμη που αποτελούν τις βάσεις του εμπορίου.

ΥΣΤΕΡΗ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ: Η σημαντικότερη περίοδος στην Κυπριακή προϊστορία είναι η ύστερη εποχή του χαλκού που καλύπτει το δεύτερο μισό της δεύτερης χιλιετίας π.χ.

Η Κύπρος συνδέθηκε άμεσα με το μυκηναϊκό κόσμο και έγινε σπουδαίο πολιτικό και πολιτιστικό κέντρο στην ανατολική Μεσόγειο.

Οι Μυκηναίοι το **14ο** π.χ. αιώνα ανέπτυξαν εκτεταμένες εμπορικές σχέσεις με την Κύπρο που ακολουθήθηκαν από εγκατάσταση αποίκων το **13ο** αιώνα π.χ.

Η ελληνική διείσδυση έγινε ειρηνικά.

Η Κυπριακή θρησκεία πήρε πολλά στοιχεία από την κρητομυκηναϊκή και η κυπριακή διάλεκτος, όπως διαμορφώθηκε με τα χρόνια, μοιάζει πολύ με την αρκαδική διάλεκτο των Αχαιών Αποίκων.

Σε πολλούς ελληνικούς μύθους διατηρήθηκε η ανάμνηση του αποικισμού της Κύπρου, όπως είναι ο μύθος για την ίδρυση της Σαλαμίνας από τον Τεύκρο, γιο του Τελαμώννα, ο μύθος για την ίδρυση της Πάφου από τους Αρκάδες και οι μυθοί για την ίδρυση κυπριακών πόλεων από ήρωες του Τρωϊκού πολέμου.

Η Κύπρος διατήρησε πολλά στοιχεία του μυκηναϊκού πολιτισμού, όταν αυτός είχε σβήσει για την υπόλοιπη Ελλάδα.

Ο Χαλκός αποτελεί στην ύστερη εποχή του χαλκού, την κύρια πλουτοπαραγωγική πηγή του νησιού και οι εξαγωγές του τη βάση της οικονομικής

δραστηριότητας.

Τα μεταλλεία του χαλκού βρίσκονταν κυρίως στους πρόποδες της οροσειράς του Τροόδους.

Η κατεργασία του μετάλλου γινόταν στα μεγάλα κέντρα Εγκωμη, Κίτιον, Παλαίπαφος.

Ο χαλκός εξαγόταν με τη μορφή ταλάντου σε όλες τις γειτονικές χώρες.

Το εμπόριο του χαλκού έφερε μεγάλο πλούτο στην Κύπρο, χρυσάφι, πολύτιμες πέτρες ελαφαντόδοντο, αλάβαστρο και συνέβαλε στην ανάπτυξη των πόλεων και των λιμανιών της νοτιανατολικής ακτής.

Παράλληλα οι κάτοικοι ασχολούνταν με τη γεωργία την αγγειοπλαστική και την επεξεργασία των μετάλλων, αναδείχνοντας σπουδαίους τεχνίτες.

Στη θρησκεία τους εισάγονται κρητομυκηναϊκά στοιχεία, όπως η λατρεία του αρκαδικού Απόλλωνα Κεραιάτη και το σύμβολο των ιερών κεράτων.

Απ' ότι φαίνεται λατρευόταν και ένας θεός προστάτης του χαλκού.

Γύρω στο **1500** π.χ. χρονολογείται το πρώτο δείγμα κυπριακής γραφής που διασώθηκε.

Είναι η επιγραφή με πήλινη πινακίδα από την Εγκωμη και μοιάζει με την μινωϊκή γραμμική γραφή.

Η συλλαβική κυπριακή γραφή βρέθηκε πάνω σε πινακίδες, αγγεία και διάφορα αντικείμενα.

Θεωρείται πιθανότερη η καταγωγή της από τη μινωϊκή γραφή και πιστεύεται ότι αποτέλεσε τη βάση του κυπριακού αλφαβηταρίου της κλασικής εποχής.

ΚΥΚΛΩΠΕΙΑ ΤΕΙΧΗ: Στην ύστερη εποχή του χαλκού πολλές κυπριακές πόλεις ήταν οχυρωμένες με ισχυρά κυκλώπεια τείχη (Εγκωμη, Κίτιον, Κούριον, Παλαίκαстро).

Από την Εγκωμη διασώζονται τα σημαντικότερα λείψανα της Αρχιτεκτονικής και της πολεοδομίας αυτής της περιόδου.

Οι ανασκαφές έφεραν στο φως κανονικά οικοδομικά τετράγωνα, πλατιούς δρόμους, πλατείες

δημόσια κτίρια και σπίτια σε σχήμα Π, με αυλή μπροστά τους.

Βρέθηκαν ακόμα ναοί και στο Κίτιον ανακαλύφθηκε και ιερό με χτιστό βωμό.

Η κεραμική αποτελεί τη σπουδαιότερη καλλιτεχνική δημιουργία των Κυπρίων αυτή την εποχή.

Βρέθηκε μεγάλος αριθμός απο αγγεία, τα οποία ονομάστηκαν κυπρομυκηναϊκά και για τα οποία έχουν διατυπωθεί διαφορετικές απόψεις (σχετικά με την εγκατάσταση Μυκηναίων τεχνιτών ή την εισαγωγή των αγγείων από την Ελλάδα).

Η επιφάνεια των κυπρομυκηναϊκών αγγείων χωρίζεται σε κάθετους χώρους που διακοσμούνται με παραστάσεις και γεωμετρικά σχέδια.

Ο Ταύρος είναι το πιο αγαπητό θέμα, ενώ εικονίζονται και πουλιά.

Από το 14ο αιώνα κυριαρχούν τα διακοσμητικά θέματα είτε με διάφορα παραπληρωματικά σχέδια (ρυθμός Τελ ελ Αμάρνα) είτε με μικρές γραμμές ή στίγματα που θυμίζουν υφαντά και κεντήματα (ζωγράφος των προτομών ταύρων) είτε με απεικόνιση της φυσικής κίνησης (ζωγράφος των χελιδονιών).

ΚΥΠΡΟΜΥΚΗΝΑΙΚΟΣ ΡΥΘΜΟΣ: Ο Κυπρομυκηναϊκός ρυθμός εξαφανίζεται στα τέλη του 13ου π.χ. αιώνα και στην κυπριακή αγγειογραφία εμφανίζεται ο ρυθμός του σιτοβολώνα της ηπειρωτικής Ελλάδας.

Εκτός από την κεραμική, αναπτύχθηκε ακόμα η σμαλτοτεχνία, η χρυσοχοΐα, η σφραγιδογλυφία, η ελεφνατουργία, η ένθετη διακόσμηση πάνω σε μέταλλο και η πλαστική.

Από τα καλύτερα δημιουργήματα της κυπριακής τέχνης είναι το ασημένιο κύπελλο της Εγκωμης, διακοσμημένο με ένθετα κέρατα βοδιού, άνθη Λωτού και ρόδακες από χρυσό και το ρυτό από το Κίτιον, φτιαγμένο από φαγεντιανό πηλό και γαλάζιο σμάλτο, με ένθετη διακόσμηση κοκκινωπού σμάλτου.

Στη χρυσοχοΐα (διαδήματα περιδέραια, δαχτυλίδια, κρεμμάστια κοσμήματα) στη

σφραγιδογλυφία και στην ελεφαντουργία συγκρούονται τα μυνηναϊκά με ανατολικά στοιχεία.

Στο χώρο της πλαστικής σημαντικότερο δείγμα είναι το χάλκινο άγαλμα του κερασμόφου Θεού Απόλλωνα Κεραιάτη που βρέθηκε στην Εγκωμη.

ΑΡΧΑΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ: Στην αρχαϊκή περίοδο παρουσιάζονται στην αγγειογραφία δύο σχολές, της ανατολικής και της δυτικής Κύπρου.

Τα αγγεία της ανατολικής Κύπρου διακοσμούνται με γραμμικά στοιχεία και λωτούς, πουλιά, ψάρια, διάφορα ζώα και ανθρώπινες μορφές.

Στη δυτική Κύπρο ο χαρακτήρας είναι περισσότερο λιτός, ακολουθώντας την παράδοση και βασικό διακοσμητικό στοιχείο είναι ο κύκλος και ο μαϊάνδρος του ελληνικού γεωμετρικού ρυθμού.

Την αρχιτεκτονική της περιόδου αυτής γνωρίζουμε από τα ιερά (Ταμασσός, Βουνί, Ιδάλιον και άλλα) και τους τάφους που είναι θαλαμοειδείς, λαξευτοί ή χτιστοί (Ταμασσός, Πύλα, Σαλαμίνα και άλλα).

Στο τέλος του 7ου αρχές του 6ου π.χ. αιώνα τα πήλινα αγάλματα του ιερού της Αγίας Ειρήνης συνδυάζουν την κυπριακή παράδοση με τις επιδράσεις της Συρίας και της Μικράς Ασίας.

Στη γλυπτική της νότιας και ανατολικής Κύπρου φαίνεται από τα μέσα του 6ου αιώνα η επίδραση της Αιγύπτου, ενώ στη δυτική Κύπρο επικρατεί ο τύπος του Κούρου και της κόρης από την αρχαϊκή γλυπτική της Ελλάδας.

ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ: Στην κλασσική περίοδο η αγγειογραφία ακολουθεί την ερυθρόμορφη της Ελλάδας.

Οι θαλαμοειδείς τάφοι γίνονται περισσότερο σύνθετοι και στους χτιστούς προσθέτουν καμιά φορά μικρότερους θαλάμους στις τρεις πλευρές (Πύλα).

Στο Βουνί βρέθηκε βασιλικό κτίσμα της αρχής του 5ου αιώνα π.χ.

Η γλυπτική που παράκμασε στα χρόνια της περσικής κυριαχίας, γνώρισε νέα ανάπτυξη στην εποχή της βασιλείας του Ευαγόρα.

Ελληνες τεχνίτες δούλεψαν στην αυλή του Ευαγόρα.

Στην ελληνιστική περίοδο η αγειοπλαστική πλουτίζεται με νέα σχήματα, όπως το λαγήνι.

Η αττική επίδραση είναι ισχυρή, το ίδιο και στη γλυπτική (αναθηματικά αγάλματα).

Αλλα έργα όπως ο έφηβος από το Μερσινάκι, είναι επηρεασμένα από την τέχνη της Περγάμου.

Η Αρχιτεκτονική αντιπροσωπεύεται από ιερά ανατολικού ρυθμού και ναούς ελληνικού ρυθμού, από τους οποίους όμως σώζονται ελάχιστα ίχνη.

Από τις ανασκαφές στην Πάφο, έγινε γνωστός ένας νέος τύπος τάφου, μνημειακής μορφής, λαξευτός στον οποίο καταλήγει δρόμος με λαξευτές βαθμίδες, που οδηγεί σε τετράγωνο περιστύλιο στην είσοδο του τάφου.

Το περιστύλιο μιμείται δωρική κιονοστοιχεία με κίονες και θριγκό.

Οι τάφοι αυτοί, λόγω της μεγαλόπρεπης εμφάνισής τους, ονομάστηκαν τάφοι των βασιλέων.

Αξιόλογος κτιστός τάφος αυτής της περιόδου έχει βρεθεί στη Σαλαμίνα και είναι γνωστός με το όνομα Φυλακή της Αγίας Αικατερίνας.

Από πολλές πόλεις σώθηκαν ερείπια γυμναστηρίων.

ΡΩΜΑΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ: Στη Ρωμαϊκή Περίοδο αναπτύσσεται η κατεργασία του γιαλιού.

Στους τάφους βρέθηκαν πολλά γιάλινα αγγεία. Παράλληλα, η γλυπτική αντιπροσωπεύεται από μαρμάρινα αγάλματα, πάνω σε κλασικά και ελληνιστικά πρότυπα, και προσωπογραφίες από μάρμαρο και ασβεστόλιθο.

Σημαντικότερη είναι η δημιουργία στον τομέα της αρχιτεκτονικής.

Στη Σαλαμίνα βρέθηκε θέατρο, με μεγάλη

ημικυκλική ορχήστρα.

Το θέατρο του Κουρίου που χτίστηκε στην ελληνιστική περίοδο (2ο π.χ. αιώνα) πάνω σε ελληνικά πρότυπα, διαμορφώθηκε σύμφωνα με τις ρωμαϊκές αντιλήψεις.

Το θέατρο των Σόλων χτίστηκε το 2ο μ.χ. αιώνα σε φυσική κοιλότητα στον τύπο του ρωμαϊκού θεάτρου.

Κοντά στο θέατρο του Κουρίου βρίσκονται ρωμαϊκές θέρμες με μωσαϊκά δάπεδα.

Οχι μακριά από το κέντρο της πόλης βρίσκεται το στάδιο, πολύ εκτεταμένο, με επτά σειρές κερκίδων που χωρούσαν συνολικά 6.000 θεατές.

Δυο χιλιόμετρα από την αρχαία πόλη του Κουρίου σώζονται τα ερείπια του ιερού του Απόλλωνα Υλάτη, προστάτη των δασών.

Ο πρωταρχικός πυρήνας της πλατείας φτάνει στον 8ο αιώνα π.χ. τα ερείπια όμως χρονολογούνται στο τέλος του 1ου, αρχές του 2ου αιώνα μ.χ.

Ο ναός αποτελείται από τετράγωνο σηκό με κλειστό πρόναο.

Μπροστά του έχει δημιουργηθεί προστώ με τέσσερις κίονες, στο οποίο οδηγούν βαθμίδες.

Στην Παλαίπαφο (σημερινό χωριό Κούκλια) βρέθηκε σημαντικός ναός της Αφροδίτης.

Χαρακτηριστικό κτίσμα από την Πάφο είναι η οικία του Διονύσου, που ονομάστηκε έτσι από τις παραστάσεις του Διονύσου, στο μωσαϊκό της δάπεδο.

ΝΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΕΠΟΧΗ: Η παλαιοχριστιανική τέχνη (μέχρι τον 4ο αιώνα) αντιπροσωπεύεται από κοιμητήρια, κοινοτικά ή ιδιωτικά, που έχουν βρεθεί σε πολλές περιοχές της Κύπρου.

Από τα κοινοτικά κοιμητήρια σημαντικότερα είναι της Χρυσοκάβας και της Αγίας Λαύρας, κοντά στην Κερύνεια.

Είναι τις περισσότερες φορές υπόγεια και προέρχονται από τη μετατροπή ειδωλολατρικών τάφων ή αρχαίων λατομείων.

Τα παλαιοχριστιανικά κοιμητήρια

διακρίνονται από τα ειδωλολατρικά με το εγγάρακτο σημείο του σταυρού.

ΠΡΩΤΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ (τέλος 4ου, πρώτο μισό του 7ου αιώνα): Η πρωτοβυζαντινή τέχνη αντιπροσωπεύεται από πολλά έργα αρχιτεκτονικής, και ζωγραφικής.

Χτίστηκαν πολλές βασιλικές, οι οποίες όμως καταστράφηκαν στα χρόνια των αραβικών επιδρομών.

Ερείπια βασιλικών της εποχής σώζονται στο Κούριον, τη Σαλαμίνα, τους Σόλους, την Πάφο, τον Άγιο Γεώργιο της Πέγειας και αλλού.

Αρχαιότερη είναι η βασιλική του Αγίου Επιφανίου στη Σαλαμίνα (τέλος του 4ου αιώνα).

Από το ναό της Παναγίας της Αγγελόκτιστης στο Κίτιον και της Παναγίας της Κανακαριάς, στη Λιθράγκωμη, έχει σωθεί μόνο το ιερό.

Οι βασιλικές είναι συνήθως τρίκλιτες, με μια ή τρεις αψίδες που προεξέχουν στα ανατολικά και έχουν νάρθηκα και αίθριο προς τα δυτικά.

Μερικές φορές στενοί διάδρομοι περιβάλλουν τις μακρύτες πλευρές.

Το Αρχαιότερο δείγμα ζωγραφικής ήρθε στο φως στο αγίασμα του Νικοδήμου (6ος αιώνας) στη Σαλαμίνα.

Εικονίζεται η μορφή του Χριστού μέσα σε τοπίο με ψάρια και θαλασσινά φυτά, σύμφωνα με το συροπαλαιστινιακό τύπο.

Στην Παναγία της Κανακαριάς στη Λιθράγκωμη, υπάρχει ψηφιδωτό της εποχής του Ιουστινιανού.

Η σύνθεση περιλαμβάνει παραδεισένιο τοπίο, τη Θεοτόκο πάνω στο θρόνο με τον Χριστό στα γόνατά της και αρχαγγέλους γύρω της και διακοσμητική ζώνη με στηθάρια των Αποστόλων και του Χριστού.

Σε καλύτερη κατάσταση σώζεται το ψηφιδωτό της αψίδας του ιερού βήματος στην Παναγία την Αγγελόκτιστη στο Κίτιον (αρχές του 7ου αιώνα).

Η Θεοτόκος εικονίζεται όρθια και κρατά το Χριστό με το αριστερό της χέρι και δίπλα της εικονίζονται οι αρχάγγελοι Μιχαήλ και Γαβριήλ.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΑΠΟ ΕΠΙΔΡΟΜΕΣ: Από τα μέσα του 7ου μέχρι τα μέσα του 1ου αιώνα οι αραβικές επιδρομές κατέστρεψαν τα περισσότερα μνημεία και είχαν ανασχετικό ρόλο στην εξέλιξη της τέχνης.

Η Κύπρος έμεινε μακριά από τις εικονομαχικές διαμάχες του Βυζαντίου και έγινε καταφύγιο ή τόπος εξορίας πολλών εικονολατρών μοναχών.

Οι περισσότεροι από τους μοναχούς ήταν Μικρασιάτες και έφεραν μαζί τους τις επιδράσεις της εκκλησιαστικής τέχνης της Μικράς Ασίας.

Στην αρχιτεκτονική εμφανίστηκε η κεραμοσκεπής (θολωτή) βασιλική.

Από την εποχή αυτή εφναι γνωστές οι βασιλικές της Αφέντρικας και της Συκάδας, στην Καρπασία, του Αγίου Λαζάρου στη Λάρνακα, του Αποστόλου Βαρνάβα κοντά στη Σαλαμίνα και άλλα.

Εμφανίζονται οι πρώτοι ναοί με τρούλο (Άγιος Γεώργιος της Αφέντρικας Ριζοκαρπάσου).

Ο ναός του Αγίου Λαζάρου και ο ναός του Αποστόλου Βαρνάβα είναι τρίκλιτοι και το μεσαίο κλίτος τους στεγάζεται με τρεις τρούλλους, οι οποίοι στηρίζονται με μεγάλους διπλούς ορθογώνιους στύλους, ενώ τα πλάγια κλίτη σκεπάζονται από καμάρες.

Στον 9ο αιώνα ανήκουν οι τοιχογραφίες της Αγίας Σολωμονής κοντά στην Κώμη.

Η ΚΥΡΙΩΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ (Β μισό του 10ου αιώνα-13ος αιώνας): Η κυρίως βυζαντινή τέχνη παρουσιάζει στην Κύπρο μεγάλη ποικιλία αρχιτεκτονικών τύπων.

Οι ναοί είναι εγγεγραμμένοι σταυροειδείς με τρούλο (Άγιος Φίλωνας και Άγιος Συνέσιος Ριζοκαρπάσου, Άγιος Νικόλαος της Στέγης κοντά στην Κακοπετριά και άλλοι), μονόκλιτοι με τρούλο (Παναγία στο Τρίκωμο, Παναγία του Αρακα στα Λαγουδερά και άλλοι), οκταγωνικοί (καθολικό της Μονής Χρυστοσόμου,

Άγιος Ιλαρίωνας στο ομώνυμο κάστρο και άλλα) εξαγωνικοί (Παναγία Αψινυθιώτισσα κοντά στο χωριό Βουνί), απλοί καμαροσκεπείς (Ασίνου, Άγιος Γεώργιος Σακάς κοντά στη Γιαλούσα και άλλοι), σε σχήματα ελεύθερου σταυρού (Παναγία της Κυράς), πεντάτρουλοι (ναός Γεροσκήπου στην Πάφο και της Περιστερώννας κοντά στη Λευκωσία).

Ο ναός της Γροσκήπου και ο ναός της Περιστερώννας είναι ενδιαφέροντα δείγματα συνδυασμού των τρούλων με την τρίκλινη θολωτή βασιλική.

Η ζωγραφική της περιόδου αυτής είναι περισσότερο επηρεασμένη από την τέχνη της Κωνσταντινούπολης.

Σώζονται τοιχογραφίες στην Αγία Μαύρα της Χρυσοκάβας, στον Άγιο Νικόλαο Στέγης, στο παρεκκλήσι της Μονής Χρυσοστόμου, στην Παναγία Φαρβιώτισσα της Ασίνου, την Παναγία Αψινυθιώτισσα, στους Αγίους Αποστόλους του Πέρα Χωριού, την Εγκλείστρα του Αγίου Νεοφύτου, την Παναγία του Αρακος, στο ναό του Αντιφωνητή κοντά στον Άγιο Αμβρόσιο και άλλα.

Στην εποχή των Κομνηνών ιδρύθηκαν πολλά μοναστήρια και αναπτύχθηκε η ζωγραφική.

Η Φραγκοκρατία (1191-1570 μ.χ.) άνοιξε την περίοδο της φραγκοβυζαντινής τέχνης.

Κτίστηκαν γοτθικοί ναοί (αγία Σοφία στη Λευκωσία και Άγιος Νικόλαος στην Αμμόχωστο), φρούρια (στη Λευκωσία, την Κερύνεια και την Αμμόχωστο), πύργοι (Αγίου Ιλαρίωνα, ανάκτορα και άλλα κτίρια (Αββαείο του Μπέλλαπαϊς, κοντά στην Κερύνεια).

Η φράγκικη επίδραση είναι φανερή και στην αρχιτεκτονική των ορθόδοξων ναών με τη χρησιμοποίηση οξυκόρυφων τόξων και επιμελημένης τοιχοδομίας.

Από την εποχή αυτή σώζονται πολλοί ναοί μικρών διαστάσεων με ξύλινη αμφικλινή στέγη: Παναγία του Μουτουλά, Αρχάγγελος του Πεδουλά,

Παναγία Ποδίθου, Άγιος Μάμας στο Λουβαρά.

Το 14ο και 15ο αιώνα κτίζονται μεγαλόπρεπες τρουλωτές βασιλικές με τόξα και γοθική τοιχοδομία, όπως ο ναός του Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων στην Αμμόχωστο, το καθολικό της Μονής Αγίου Νεοφύτου και ο ναός του Αγίου Μάμα στη Μόρφου.

Οι ναοί αυτοί είναι χαρακτηριστική έκφραση του φραγκοβυζαντινού αρχιτεκτονικού ρυθμού.

Στη ζωγραφική υπάρχουν δυο τάσεις, η μία συνεχίζει την παράδοση και έχει περισσότερο λαϊκό χαρακτήρα ενώ η άλλη είναι επηρεασμένη από την τέχνη της Δύσης.

Χαρακτηριστικές είναι οι τοιχογραφίες του ναού του Αγίου Ηρακλειδίου, της Μονής Λαμπαδιστή στον Καλοπαναγιώτη, του ναού της Παναγίας του Μουτουλά του Σταυρού στο Αγιάσματι και της Παναγίας Ποδίθου.

Σημαντικότερος λαϊκός ζωγράφος είναι ο Συμεών Αυξέντης (αρχές του 16ου αιώνα).

Από την εποχή αυτή σώζονται και φορητές εικόνες οι περισσότερες του 165ου αιώνα.

Στην τεχνοτροπία τους ξεχωρίζουν δυο τάσεις, η μια για τη διατήρηση της βυζαντινής παράδοσης και η άλλη για το συνδυασμό φραγκικών και βυζαντινών στοιχείων.

Από το 16ο αιώνα άρχισε και η ανάπτυξη της ξυλογλυπτικής με αντιπροσωπευτικό δείγμα το τέμπλο του καθολικού της Μονής Λαμπαδιστή στον Καλοπαναγιώτη.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ: Οι ρίζες της Κυπριακής Λογοτεχνίας χάνονται στα βάθη των αιώνων.

Οι πρώτες μαρτυρίες της βρίσκονται στους μυθικούς χρόνους.

Τότε λειτουργούσαν σχολές μουσικής και λυρικής ποίησης στις οποίες διδάσκονταν άσματα στη θεά Αφροδίτη και ύμνοι στους τοπικούς ήρωες (Κινύρας, Αδωνης).

Η παράδοση αναφέρει το μυθικό βασιλιά του

νησιού ως πατέρα της Κυπριακής ποίησης.

Με το δεκάχορδο μουσικό του όργανο κινύρα συναγωνίστηκε τον Απόλλωνα στη μουσική, από τον οποίο και νικήθηκε.

Αξιόλογος μουσικός ήταν και ο Κύπρος Εύκλος, σύγχρονος του Βάκου, του Λύκου και του Μουσσαίου.

Ως αρχαιότερα δείγματα της Κυπριακής ποίησης αναφέρονται τα Κύπρια έπη, που αποδίδονται άλλοτε στον Όμηρο και άλλοτε στο γιο του Στασίνο ή στο Σαλαμίνιο Ηγησία.

Ονομάστηκαν έτσι από το όνομα του νησιού ή από την Κύπριν Αφροδίτη και κατατάσσονται από τα 11 βιβλία και χαρακτηρίζονται ως το σπουδαιότερο ποιητικό έργο της Κύπρου.

Η κατάκτηση του νησιού από τους Πέρσες και τα διάφορα συνταρακτικά γεγονότα που μεσολάβησαν, ανέκοψαν για αρκετούς αιώνες την εξέλιξη των γραμμάτων.

Αξιόλογη πνευματική κίνηση αναπτύχθηκε στα χρόνια του βασιλιά της Σαλαμίνας Ευαγόρα Α (398 π.χ.) οπότε συγκεντρώθηκαν στη Σαλαμίνα ονομαστοί Έλληνες ρήτορες όπως ο Ανάξαρχος, ο Μενέδημος και ο Πολυκράτης, οι οποίοι άνοιξαν σχολές ρητορικής.

Στους ελληνιστικούς χρόνους δόθηκε νέα ώθηση στα γράμματα με την εμφάνιση σπουδαίων λογοτεχνών, από τους οποίους κυριότερος υπήρξε ο Κλέωνας, από το Κουρί, του οποίου το ποιητικό έργο Αρωναυτικά αποτέλεσαν πρότυπο για τον Απόλλωνα το Ρόδιο.

Την ίδια εποχή αναπτύσσονται η λυρική ποίηση με εκπρόσωπο τον ιαμβογράφο Ερμεία, από το Κουρί, και το αναθηματικό η επιτύμβιο επίγραμμα.

Εμφανίζεται επίσης με μορφή της νέας κωμωδίας στην οποία διακρίνεται ο Σώπατρος κωμικός ποιητής από την Παφο, ο οποίος έγραψε αστεία δράματα σε τρίμετρους ιαμβικούς στίχους, από τα οποία διασώθηκαν αποσπάσματα με τίτλους Βακχίς, Γαλάται, Ιππόλυτος, Σίλφαι, Φυσιολόγος.

Στην πεζογραφία εμφανίζονται επίσης αξιόλογοι συγγραφείς Κύπριοι γιατροί, φιλόσοφοι,

φιλόλογοι και ιστορικοί.

Σπουδαιότεροι ιστορικοί είναι ο Αριστος ο Σαλαμίνιος, ο Ασκληπιάδης, ο Ερμηνιάνακτος ο Κύπριος, ο Δημήτριος ο Σαλαμίνιος, ο Κλέαρχος ο Σολέας και ο Ονήσιμος ο Κύπριος.

Οι δυο πρώτοι έγραψαν την Ιστορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Οι πρώτοι φιλόσοφοι εμφανίζονται κατά το Δ αιώνα. Ο Κλέαρχος ο Σολέας, μαθητής του Αριστοτέλη, με τα συγγράμματά του συνιστούσε την εγκράτεια.

Ο μαθητής και οπαδός του Πλάτωνα Εύδημος, είναι γνωστός από το διάλογο "Ευδημος" η "περί ψυχής" που έγραψε προς τιμή του ο φίλος του Αριστοτέλης.

Φιλόσοφος της ίδιας εποχής ήταν ο Διοσκουρίδης και ο Φιλόλαος.

Αλλά σπουδαιότερος από τους Κύπριους φιλόσοφους θεωρείται ο Ζήνωνας ο Κιτιέας, που πέθανε το 264 π.χ. Σπούδασε φιλοσοφία στην Αθήνα, δημιούργησε τη "στωϊκή φιλοσοφία" και χαρακτηρίζεται από τους μεγαλύτερους Έλληνες φιλοσόφους και ο σπουδαιότερος πνευματικός ηγέτης της Κύπρου.

Στο σύγγραμμά του Πολιτεία εξετάζει την πολιτική κατάσταση της εποχής του.

Ως σημαντικοί συγγραφείς αναφέρονται επίσης οι γιατροί Απολλώνιος ο Κιτιέας, που έγραψε ιστορικές πραγματείες και ο Απολλόδωρος ο Κιτιέας, για τον οποίο δεν υπάρχουν σχετικές μαρτυρίες.

Ο κυνικός φιλόσοφος Δημόνακτος, άκμασε τον 7 μ.χ. αιώνα και αναφέρεται ως συγγραφέας σπουδαίων έργων.

Στα μεσαιωνικά χρόνια η πνευματική ζωή του νησιού επηρεάστηκε από το χριστιανισμό και διαμορφώθηκε νέα κίνηση.

Εκπρόσωποι του "χριστιανικού πνεύματος" είναι οι Άγιοι Βαρνάβας, Σπυρίδων από την Τριμιθούντα, Τύχων από την Αμαθούντα και Επιφάνιος από την Κωνσταντία.

Τα ακριτικά τραγούδια είναι δημιουργήματα

δημοτικών ποιητών και εξυμνούν τα κατορθώματα των Κυπρίων αγωνιστών εναντίον των διάφορων επιδρομών, κυριότερα από αυτά είναι: Σαρατζηνός, Μικροκωνσταντίνος, Χάρος Μυρόγιαννος στα οποία εξυμνούνται οι ήρωες Ανδρόνικος, Διαφύλακτος, Αλιάντρης, Κωνσταντάς και άλλοι.

Το σημαντικότερο από τα ακριτικά τραγούδια που ακούεται και σήμερα στην Κύπρο, είναι μια παραλλαγή του έπους Βασίλειος Διγενής Ακρίτας, του οποίου ο ομώνυμος ήρωας θαυμάζεται ιδιαίτερα από τους κύπριους.

Στη διάσωση και διατήρηση των ακριτικών τραγουδιών συντέλεσαν πολύ οι ποιητάρηδες. Πρόκειται για τους απλοϊκούς ανθρώπους που απάγγελλαν τα τραγούδια σε διάφορα πανηγύρια.

Η χρονογραφία είναι το λογοτεχνικό είδος που γνώρισε επίσης μεγάλη ανάπτυξη στην Κύπρο, με αντιπροσώπους τους συγγραφείς Λεόντιο Μαχαιρά και Γεώργιο Βουστρώνιο.

Στην περίοδο της Φεραγκοκρατίας αναπτύχθηκε σε αξιόλογο βαθμό η ερωτική ποίηση από την Κύπρο, μπήκε το σονέτο στην ελληνική λογοτεχνία.

Τα τραγούδια του είδους αυτού εξυμνούν τον έρωτα σε εξευγενισμένη μορφή, είναι γραμμένα σε ιδιωματική γλώσσα, έχουν ομοιοκαταληξία, χρησιμοποιούν συνήθως τον εντεκασύλλαβο και διακρίνονται για την κομψότητα και τη χάρη τους.

Η λογοτεχνική παραγωγή των Κυπρίων συνεχίστηκε και κατά την Τουρκοκρατία, αλλά σε περιορισμένο βαθμό.

Την περίοδο αυτή ενίσχυσαν την πνευματική ανάπτυξη του νησιού εκκλησιαστικοί συγγραφείς, όπως ο Ιλλαρίωνας Κιγάλας, Αρχιεπίσκοπος Κύπρου, ο Σεραφείμ Πισίδιος, Αρχιμανδρίτης της Μονής Κύκκου, ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός και ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός.

Μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας, η Κύπρος προσανατολισμένη πνευματικά με το ελεύθερο ελληνικό κράτος, δημιουργεί χειραφετημένη

πνευματική ζωή.

Η πνευματική κίνηση της σύγχρονης Ελλάδας
επιδρά ευεργετικά την Κύπρο, που αναπτύσσει
παράλληλη πνευματική ζωή.